

VARASDY EMMI 100

**(Szombathely, 1925. július 29. – 2020. március 6. vagy előtte)
zongoraművész, egyetemi tanár, korrepetitor.**

Élete

Tanulmányait 1942 és 1949 között a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola zongora és kamarazene szakán Székely Arnold, Faragó György, Böszörményi-Nagy Béla, Solymos Péter és Weiner Leó növendékeként végezte. 1949-től 1982-ig a Zeneakadémia ének szakának korrepetitora, 1982-től tanszékvezető egyetemi tanára volt. Közreműködött az Országos (majd Nemzeti) Filharmónia, a Magyar Rádió illetve Televízió hangversenyeiben. Hosszú aktív pályafutása alatt világhírű magyar és külföldi, hangszeres és énekes szólistákkal dolgozott együtt.

Díjak, elismerések

- Munka Érdemrend arany fokozata
- Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt (2001)

FEUER MÁRIA ÉS VARASDY EMMI BESZÉLGETÉSE¹

1949-ben végezte el a Zeneművészeti Főiskolát, s a következő évben már az énektanszak korrepetitortanára lett. Kiváló zongorakísérő, a magyar énekes és hangszeres előadóművészek nélkülözhetetlen partnere, aki mintegy a háttérbe húzódva látja el igen fontos feladatát idehaza is, külföldön is.

– *Engedje meg, hogy személyes természetű kérdéssel kezdjem: hogyan választja egy zongorista ezt a nem mutatós, hálátlannak látszó pályát?*

– A kérdésre csak a magam nevében válaszolhatok: leszámítva a kisvárosi gyerekkori tanulóéveket soha nem készültem pódiumművésznak, tehát egy percig sem éreztem csalódottságot, vagy elkeseredést. Nagyon szeretem a munkámat, s életem nehéz periódusaiban ez adott erőt. Ha úgy gondolja, patetikus, ne írja meg, én azért elmondom, hogy 1969 decemberében nagyon súlyos balesetem után az orvosok azt tanácsolták, jobb, ha egy évig nem is gondolok szereplésre. Felépülésem után három hónappal már a Dichterliebét s kísérhettem mégis a Zeneakadémián. A vállalkozást Réti József erőszakolta, ki igen tapintatosan s én nagyon hálás vagyok érte, biztos, hogy ez a feladat segítette gyors gyógyulásomat. A pálya egyébként csak látszólag hálátlan, valójában igen nagy örömet szerez, mint minden kamarazenélés. Vallom ugyanis, hogy a zongorakísérés – legyen az szonátázás, igazi zongorista feladatot jelentő Schumann-dalciklus, vagy akár egyszerű támasz – valamiféle kamaramuzsikálás. Nehézsége nem is a zongoratechnikailag mutatós, Erlkönig típusú művekben rejlik, hanem az olyan zenei érzékenységet követelő darabokban, mint például a Litanei című Schubert dal – persze a szakmai felkészültség mindig alapkövetelmény. Vannak, akik azt hiszik, az a jó kísérő, aki könnyedén tud lapról olvasni, transzponálni. Persze ez a képesség előny, de nem minden. A magam részéről például sokat gyakorolok, s nem csak a zongoratechnikailag nehéz műveket, hanem a Litaneihez hasonlókat is, és tudom, hogy a zenei értelmezés, biztonság éppolyan fontos, mint az alkalmazkodás kamarazenei képessége, sőt az énekesek többsége bizonyos vezetőét is igényel. Háttérbe húzódást említett, – nos azt hiszem, az utóbbi időben előnyösen változott a zongorakísérő megbecsülése, s ma már ritkán fordul elő, hogy szükséges, de említésre méltatlan közreműködőnek tekintik, nevét nem írják ki, „szerepkörét” lebecsülik.

¹ Élet és Irodalom 1972/9.

– *Ön hogyan határozná meg feladatát?*

– Az előbb már futólag említettem, hogy nem technikai csillogásra, hanem kamarazenélésre gondolok. De ha meghatározást, vagy legalábbis tisztázást vár tőlem, akkor először ketté kell választani a hangszeres és az énekes művészek kísérésének feladatát, mert – legalábbis az én véleményem szerint – a kettő eltér egymástól. Bár jómagam „hivatalból” elsősorban énekesekkel foglalkozom, szívesen és gyakran kísérek nemzetközi versenyeken és koncerteken hangszereseket is és így elég határozottan érzékelem a különbséget. A hangszeres kíséret – nem csak szonátázás esetén, hanem mindig – elsősorban kamaramuzsikusi követelmények elé állítja a zongoristát, de ha énekesekkel működik, akkor határozottabban kell vezetnie partnerét, sőt állandó készenlétben kell állnia. Az ugyan természetes, hogy minden előadóművésznek számolnia kell pillanatnyi diszpozíciójával, ám az énekes ezen túl is ki van szolgáltatva „hangszere” állapotának. Elég, ha valaki a környezetében többet dohányzott, vagy ő maga hangosabban beszélt, hogy apró, de jelentős változás következék be hangjában, nem is szólva például a terem páratartalmáról. A kísérőnek ilyenkor természetesen azonnal alkalmazkodnia kell hozzá, s ez különös „éberséget” és érzékenységet követel. Éppen hangszerkísérői gyakorlatomból tanultam meg, hogy részemről más-más hangerőt kíván meg az énekes hangmagassága vagy mélysége. A hegedű ugyanis – s hozzá hasonlóan a szoprán – felhangjai elviselik a zongoraerősebb tónusát, míg a csellót, illetve a mély fekvésű hangokat elnyomná mondjuk ugyanaz a mezzoforte. A dinamika tehát természetesen egyénenként és alkalmanként változik. S természetesen figyelemmel kell kísérni a tolmácsolt mű szövegét és tartalmi vonatkozásait. A magam részéről például nagyon szeretem a versenyeket, s igen érdekes tapasztalatokat tudok gyűjteni a kötelező, tehát többször előadott számok ismételt előadásából.

– *Többször is említette, hogy az énekeseket olykor vezetni kell. De mit csinál, ha határozott elképzelésű művésszel kerül össze, s felfogásuk nem fedi egymást?*

– Azt hiszem, három féle énekes van. Az egyiknek nincs különösebb zenei elképzelése, és hálás, ha irányítják. A második típus, jó muzsikusi, vele könnyű együtt dolgozni, s legfőljebb tempó – vagy dinamikai különbségek adódnak közöttünk; a harmadiknál a zongorakísérőnek diplomatikus érzékére kell támaszkodnia, s meg kell kísérelnie a saját elképzeléseit érvényesíteni. Biztos, hogy valamilyen eredményt el tud érni a próbákon, az előadáson pedig

természetesen mindent el kell követnie a harmonikus együttműködésért, s neki kell engednie. De meggyőződésem, hogy még ilyenkor is meg tudja határozni az előadandó mű hangulatát, karakterét különösen akkor, ha alkalma van néhány bevezető ütemet eljátszani. Nincs az a lekozmaált étel, amit fel ne lehetne javítani valamennyire – írják a szakácskönyvek, – nincs az a zeneietlen felfogás, amelyen valamennyire ne lehetne változtatni.

– *Eddig a zongorakísérés pódiumgyakorlatáról beszéltünk, de mi a feladata a tanításban? Gondolom, nem egyszerűen csak kíséri a növendékeket az órán, hanem foglalkozik is velük. De hogyan egyezteteti ezt a tanárokkal?*

– Újabban kialakult az a szerencsés gyakorlat, amelyben a korrepetitor állandóan egy tanárral működik, – én dr. Sipos Jenő növendékeivel dolgozom, s ez nagyon jó összhangot eredményez. Az természetes, hogy a hangképzést érintő problémákba nem avatkozom bele, de zeneileg terelem a növendékek felkészülését, s ez gyakran elejét veszi egy-egy hibás megoldás beidegződésének. Ami egyébként a pedagógiai munkát illeti, nagyon izgalmas feladat tervével foglalkozom: a korrepetíció, a zongorakísérés tanításával. Nemrégiben a zongoratanászok tanárai vetették fel ezt az ötletet, s saját főiskolás gyerekeimtől tudom, hogy ugyanakkor a növendékek körében is él ez az igény; számos zongorista szívesen választaná ezt a pályát, nem kényszerből, hanem tudatosan, ugyanúgy, ahogy én tettem húsz évvel ezelőtt. Nekem akkor szerencsém volt még, járhattam Weiner Leó kamarazene óráira, de a kísérés „mesterségét” magamnak kellett kitapasztalnom. Boldog lennék, ha mindazt, amit saját bőrömmön tanultam, megtakaríthatnám a leendő zongorakísérőknek, s a gyakorlatban is megkönnyíthetném számukra ezt a talán hálátlannak látszó, de öröklőkkel teli pályát.

KONCERT KRÓNIKA²

... A nyolc hangverseny egyetlen, zárt falak közé szorított előadása a bizonytalan időjárás miatt a Főiskolán megtartott Mendelssohn-est volt. A koncerten LUX ERIKA és a KODÁLY-VONÓSNÉGYES tagjai kuriózumként Mendelssohn e-moll zongoranégyesét, gyermekkori kompozícióját játszották, majd Szőkefalvi Nagy Katalin és Németh Zsuzsa kulturált, szép előadásában

² Muzsika. 1972/9. (Részlet)

duettek hangzottak el a népszerű, koncertjeinken mégis ritkán hallható sorozatból *Varasdy Emmi* tartózkodó, de hangulatos kíséretével. Szünet után az Esz-dúr oktettet hallottuk: a Bartók és Kodály-kvartettösszefogásából született, kitűnő, magávalragadó előadásban érezhetően Komlós Péter és Németh Géza játszott kezdeményező szerepet, de az ő lendületük valamennyi játékost magával sodorta, s így az előadás kirobbanó lelkesedést váltott ki a közönség soraiban. Nem csoda, hogy az egyetlen énekeskoncertre RÉTI JÓZSEFET kérte fel a Filharmónia a legkiválóbbakat felsorakoztató nyári szezonban. Réti vállalta a legtöbbet az elmúlt évad oratóriumhangversenyein, és mindig kiemelkedő, világszínvonalú teljesítményt nyújtott. Mostani estjén daléneklésben is hazai énekesgárdánk legjelesebbjének bizonyult; egyre áradóbbá, fényesebbé nemesülő hangja egyformán alkalmas olasz és német mesterek megszólaltatására, a művész pedig a legkülönbözőbb stílusokban is otthonosan mozog, legyen az barokk ária, Mozart-kantáta vagy Schumann dal. A zongoránál megint a kitűnő *Varasdy Emmi* ült. Réti hangversenyének közreműködője Bársony László volt, aki mint mindig, most is színvonalasan szerepelt.

Juhász Előd

KAMARAZENE³ **(1976. április 6.)**

Régidők zeneszerzője, alacsonyabb opus-számú kamarazeneműveinél még Beethoven is, bizvást számított arra, hogy e művei a házi muzsikálás kedvelt darabjai lesznek. Nyilván jól elképzelhette, hogy ez időben, amikor még több idő, több kedv, több komoly reáállás mutatkozott a zenének nem hivatásszerű tanulására, művelésére, ha egyírású zenekedvelők bárhol összeverődnek, előszedik majd ezeket a kottákat. Ki játssza majd az egyes szólamokat? — másodlagos kérdés. Annyira mindannyian vitték, hogy a maguk hangszerén kedvük szerint vállalkozhassanak a szólam eljátszására. Múltba mosódó képe ez ma már az egykori házi zenélésnek. Ma, noha a zene tanulása a korábbinál jóval behatóbb iskolai énekoktatás mellett, a feltörekvés, a művelődés igényének fontos jegye, a nem hivatásnak szánt keretei között általában előbb-utóbb abbamarad és az otthoni magánpötyögtetésre alkalmas fölkészültségnél nem jut tovább. Az otthoni zenélés szerszáma a rádió és a magnó. Ám mégsem

³ Országos Filharmónia Műsorfüzet, 1976/18.

állíthatjuk, hogy az említett prompt helytállási készség mindenestül idejét múlta lenne, legalább is az egyre terjedékenyebb, legmagasabb szintű kamaramuzsikálás területén semmiképpen sem az. Kamarazenélésre még zongorástárs, szükség esetén helyettes is, még a szólisták köréből is szívesen akad, annál is könnyebben a szokásosan kísérő művészek köréből, hiszen ma még a legegyszerűbb dalok kísérete is kamarazenei szintet kíván. Nos, ha ma már nem is gondolhatunk amolyan régies körül pillantásra, hogy az egyivású társaságban kinek van a szólamokhoz a legtöbb kedve, a helyzet ezen a Beethoven műveinek szentelt kamarazene-esten szerfelett kedvezően alakult és igen előnyös vonásokra tett szert, amikor a megbetegedett Pál Tamáshelyén *Varasdy Emmi* csatlakozott zongorázásával Szász Árpád cselló- és a zárószámban még Meizl Ferenc klarinét-szólamához. Zene, színpad, szavalás, minden fajtájú előadóművészet története gazdag példatár arra, hogy egy-egy, kényszerű beugrás milyen remek kiugrássá válhatik. Ilyesmiről most nem volt szó, a feladat természete szerint nem is lehetett. Derekas helytállást vártak el a művésznőtől és ő ennek az elvárásnak messze magasan megfelelt. Igazából igen érdekesen alakult az egyensúly helyzete. Minő becsvágy buzdul a szólistában? – ezen fordul, hogy kamarazenélésében is az előtérben kíván-e maradni, tudva vagy öntudatlanul másodvonalba utalva így a partnerét. Érthető lett volna, ha Szász Árpád e számára esetleg kényelmetlenné váló helyzetben ilyenek a szükségét érezte volna. Érdeméül tudható be, hogy sallangtalanul mintázott szólamával, őszintén társas szellemiségevel, tartózkodásában is karakteres kamaramuzsikát nyújtott. A másik oldalon *Varasdy Emmi*, aki lelkiekben talán egy fajtájú kísérői szerepkörre állt volna be, fokról-fokra nyitottabb, a zongorának már Beethoventől eredő kiemelkedőbb szerepkörét hangsúlyozó, egyre szabadabban kibontakozó szép zongorázásával került fel az egyenvonalba. A műsor egésze végig emelkedő képet mutatott, egyre sűrűsödő olyan mozzanatokkal, amikor a két hangszer legjobb képességeivel fonódott párba. Hadd emeljük itt ki a Varázsfuvola egyik témájára írt variáció-sor negyedik számát, produkciójuk csúcsát. A B-dúr trió előadása, elkerülve az alkalmiság minden mellékszöngéjét, már-már megvesztegető illúzióját nyújtotta a három művész szerencsés találkozójának, meghitt együtt játékának.

Molnár Jenő Antal

TAKÁCS KLÁRA DALESTJE⁴ (1979. február 6.)

Takács Klárának, az Operaház fiatal mezzoszopránjának már eddigi pályafutása is azt bizonyította, hogy nemcsak a színpadi karriert ambicionálja: oratóriumok és egyéb karművek szólistájaként is sikereket aratott. Most önálló dalesttel lépett a budapesti hangversenyközönség elé a Zeneakadémia nagytermében. Műsorán két dalciklus szerepelt: Schumann *Frauenliebe und Leben* és Mahler *Kindertotenlieder* című sorozata, bevezetésként pedig három barokk áriát adott elő. Mindjárt a koncert második számában, Giulio Caccini népszerű *Amarilli* című áriájában fel kellett figyelni arra, hogy Takács Klára tud és mer énekelni. Ez paradoxul hangzik, mert ugyan kik tudnának énekelni, ha nem az énekesek – de a dolog korántsem ilyen egyszerű. Az operaénekeseket annyit támadták már az örökös férte, az ordítás többé-kevésbé megalapozott vádjával, hogy ez komoly gátlásokat keltett bennük, és hovatovább már alig van közöttük, aki szép egészséges, természetes dallamokat tudna vagy merne megformálni és egy-egy szélesívű frázist expresszivitásával volna képes megtölteni. „Énekelni, dalolni” – mondják a karmesterek zenészeiknek, ha igazi legátót akarnak tőlük hallani, napjainkban pedig énekeseink legtöbbször is joggal lehetne erre figyelmeztetni, amikor ott is finomkodnak, ahol nem kellene. Takács Klára tud „széles vonóval” legátót énekelni, de emellett még sok mást is. Legfőbb dalénekesi erénye az, hogy rendkívül színes az előadásmódja, a legkülönbözőbb zenei karaktereket a hangszínek és dinamikai fokozatok igen széles skálájával tudja megjeleníteni és érzékletessé tenni. Erre különösen a Schumann ciklus nyolc dalában nyílt lehetőség, egy boldog szerelem történetének epizódjait – a nő szemszögéből – rendkívüli beleérző képességével és hangilag is kitűnően adta elő. A *Kindertotenlieder*-ben szintén hallhattunk tőle nagyon szép megoldásokat, de ezeknek a hangulatilag homogénebb daloknak a tolmácsolását is kissé egyhangúbbnak lehetett érezni. Bizonyára hiányát éreztük a zenekari kíséretnek is, amely nélkül tagadhatatlanul szegényebb ez a kompozíció, de a kegyetlen végzet elleni lázadás szintén egyik hangulati eleme ennek a ciklusnak – ez pedig az előadó interpretációjából hiányzott. A Mahler dalokban Takács Klára néha olyan pianókat is énekelt, amelyek hallatszottak ugyan, de nem hangzottak. Ez kifejező effektus, de a késő romantikus előadási stílustól idegen. A ráadásnak

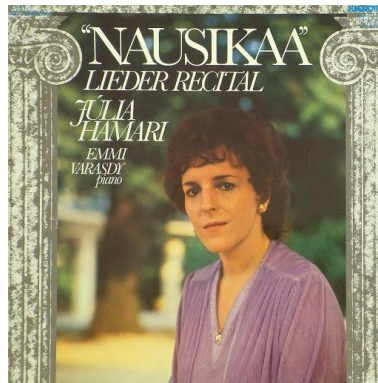
⁴ Országos Filharmónia Műsorfüzet 1979/9. szám

adott Brahms Bölcsődalban ismét megmutatkozott az, amire Händel Julius Caesar áriában is fel kellett figyelni: az énekesnőnek hajlama van arra, hogy a lassú tempójú zeneszámokat a ritmikus lüktetés bizonyos fokú fellazításával, a kelleténél kissé érzelmesebben adja elő. Takács Klára rendkívül tehetséges énekesnő, olyan képességei vannak, hogy nagyon sok mindent meg tud velük oldani. A felfogása az, amivel – bizonyos szempontból – lehet vitatkozni.

Az énekesnőt a kitűnő *Varasdy Emmy* kísérte csembalón és zongorán.

Kertész Iván

ZENEI TANÁCSADÓ⁵

KODÁLY Zoltán: Nausikaa (1907) (3:13)

KODÁLY Zoltán: Mónár Anna (1925 körül) (7:39)

SCHUBERT: Der Musensohn (Durch Feld und Wald zu schweifen) (1:54)

SCHUBERT: Erbkönig (Wer reitet so spat) (4:43)

SCHUBERT: An den Mond (Geuss, lieber Mond) (3:11)

BRAHMS: Standchen Op. 106 No. 1 (Der Mond Steht über dem Berge) (1:50)

BRAHMS: Dein blaues Auge Op. 59 No. 8 (Dein blaues Auge Halt so still) (2:29)

DEBUSSY: Trois chansons de Bilitis - La Flute de Pan (Pour le jour des Hyacinthies) (2:54)

DEBUSSY: Trois chansons de Bilitis - La Chevelure (Il m' a dit) (3:22)

⁵ Népművelés 1982/6. (Részlet)

R. STRAUSS: Wie sollten wir geheim sie halten Op. 19 No. 4 (2:15)

R. STRAUSS: Allerseelen Op. 10 No. 8 (Stell auf den Tisch die duften den Reseden)
(3:19)

© 1979 HUNGAROTON RECORDS LTD.

Hamari Júlia zeneakadémiai dalestjének lemeze jelzi, hogy végre megjött nálunk a daléneklésnek, ennek a méltatlanul mellőzött műfajnak a becsülete. Hosszú erőfeszítések, szívós küzdelmek eredményeként a hangversenyrendező intézmények is, a fiatal előadóművészek is átlátták, mekkora vesztesége zenei életünknek, ha tartósan hiányzik a repertoárról a kamaramuzsikának ez az ága. A világ kiemelkedő művészegyéniségei szerencsére ébren tartották közönségünkben az érdeklődést, s a Rádió kezdeményezései nyomán az Országos Filharmónia is ösztönzi fiatal énekeseinket a dalirodalom kiemelkedő darabjainak elsajátítására. A műfaj becsületének megteremtésében az élen járhattak a Hamari Júliához hasonló rangú művészek, akik nemzetközi szintén bizonyították már rátermettségüket, s produkcióikkal győzhették meg a kételkedőket: a daléneklés a maga eszköztelenségével, a színpadszerűséget nélkülöző intimitásával kulturáltságra, elmélyültségre kényszeríti az előadókat, egyszersmind bensőséges kapcsolatot teremthet a művész és hallgatósága között. Hamari Júlia budapesti dalestjének rádiófelvétele, illetve az élő felvétel alapján gyártott hanglemez a művésznő felkészültségét is bizonyítja: manapság kevesen vállalják, hogy az élő előadás közvetlenségéért cserébe lemondjanak a stúdió, a hangfelvétel kínálta technikai biztonságról. A lemez nem véletlenül kapta a Nausikaa címet: ez a Kodály-dal a Mónár Annával és a Richard Strauss-dalokkal együtt csúcspontja volt a hangversenynek is, kiemelkedő száma a lemeznek is. A szépen fölépített, sokoldalú műsor mindvégig vonzó képet rajzol az énekesnő személyiségéről, előadása mégis itt izzik föl igazán. Nagyszerű kapcsolatra utal, igazi kamaramuzsikusi teljesítmény *Varasdy Emmi* zongorázása: a két művésznő együtt a műfaj lényegére tapint. S végre vonzó a „csomagolás”: a tasak grafikai koncepciója, az elő- és a hátoldal képének egységessége harmonizál a tartalommal.

Feuer Mária